

Interiér paláca grófa Pálffyho v Bratislave

Zdenek Švec

Mysiel som si, že každoročné povinné spracovanie témy, ktorými sú podmienené naše zápočty z dejín umenia a architektúry, vnášajú do života študenta v prvom rade len informácie. Sú zaujímavým prehľbením, no v zásade sú len nositeľmi nášho vzdelania v tomto odbore a teda ich vnímame z pozície pasívneho poslucháča. Mysiel som si to! Mysiel som si to až dovtedy, kým som začal prekladať texty potrebné na tému seminárnej práce, resp. kým som si uvedomil, že táto bude predmetom témy, ktorú dnes prednášam. Už samotný preklad odhaloval, že to tak nie je, že som vo svojich predstavách stále viac vtahovaný do témy, že si v duchu vytváram obraz o dobových pomeroch, no zároveň som si uvedomoval, akou neznámou je pre mňa táto predstava a akým malým množstvom informácií vlastne disponujem. Potreba vedieť však rástla s nedostupnosťou informácií a z rutinného prekladu sa stala príležitosť hlbšie nazrieť do témy a tým pochopiť i širšie súvislosti s tým spojené. Pochopiť život osobnosti, urobiť si predstavu o vkuse, načriť z akejso historickej virtuálnej reality. Urobiť si akúsi myšlienkovú vizualizáciu interiéru v už neexistujúcej podobe a prinavratiť mu náležitú dôstojnosť. Téma, o ktorej hovoríme, nesie názov: *Interiér paláca grófa Pálffyho v Bratislave*. Interiér, ktorý sa nezachoval na pôvodnom mieste a v podobe, v akej vzišiel z tvorivého potenciálu samotného grófa Jána Pálffyho. Interiér, ktorý ako obraz života a ducha jeho tvorca a vlastníka v jednej osobe, je najrealistickejším a nepochybne aj najintímnejším ukazovateľom charakterových vlastností. Autor realizujúci svoje vlastné predstavy sa zákonite vystavuje "riziku", že sa zariadenie stáva obrazom jeho vnútorného sveta. Vкус preukázaný pri zariadovaní reflekтуje samotného autora a naopak. V tomto duchu a s týmto vedomím "čítame priestor", akoby sme číitali autobiografiu a čítame autobiografiu, aby sme si predstavili priestor. Nie je to inak ani keď sa chceme dozviedieť viac o spôsobe života grófa Jána Pálffyho. Jeho osobnosť má však byť len druhoradým, ale samozrejmým efektom tohto príspevku, keďže moju snahu je a bude zmapovať tému z pohľadu študenta architektúry. Nevyhnutnou podmienkou na vytvorenie si predstavy o prístupe v zariadovaní je pochopenie a poznanie jeho samotného. Poznanie investora i architekta v jednej osobe.

Gróf Ján Pálffy sa narodil 12. augusta 1829 v Bratislave, kde absolvoval i štúdium práva. V roku 1852 prevzal po smrti svojho otca Františka správu rodinných majetkov. Spočiatku značne zadlžené sídla v Bratislave, v Bolerázi, v Bojniciach a Topoľníkoch nielenže oddlžil, ale svojím skvelým finančným inštinktom zveľadal až na neuveriteľnú hodnotu - 90 mil. korún. Z týchto finančných zdrojov vyplýva i jeho štedrosť, s akou podporoval aktivity spojené s umením. Pre človeka celoeurópskeho formátu to znamenalo, že svojimi aktivitami mohol umelecky pôsobiť (a aj pôsobil) internacionálne. Vo svojom testamente totiž prikázal, aby najhodnotnejšie obrazy boli po jeho smrti umiestnené v budapeštianskom Nemzeti Muzeum (národné múzeum) a zároveň, aby boli sprístupnené formou múzea zámok v Bojniciach, palác vo Viedni a kaštiele v Kráľovej a v Budapešti.

Jeho druhou vlastnosťou je jeho úprimný a veľmi vyzretý cit pre umenie a krásu ako takú. Ten sa v plnej miere prejavil v jeho zberateľskej vášni, ktorej výsledkom je nevyčísliteľná umelecká zbierka. Artefakty kupoval vždy nielen so zreteľom na ich umeleckú hodnotu, ale i s ohľadom na miesto ich umiestnenia a dobovú súvislosť s architektúrou. V jeho aktivite je čitateľná snaha o slohovú jednotu interiéru a exteriéru, kedy prevažná časť mobiliáru pochádza z približne rovnakého obdobia ako samotná budova (pozn. rekonštrukcia). Koncepcii sa nevymyká ani bratislavský palác postavený pôvodne v gotickom štýle, ktorý bol v období 18.-19. storočia neustále rekonštruovaný.

V roku 1885–1889 si dal gróf Pálffy postaviť na mieste zadných krídel budovy (dnešné Hviezdoslavovo nám.) palác v novobarokovom romantickom štýle podľa plánov Viktora Rumpelmayera. Kedže v tejto dobe sú platné kritériá, podľa ktorých je neoslohouvá architektúra považovaná za rovnocennú samotnému slohu, je interiér zariadovaný v duchu týchto kritérií barokovým nábytkom zo

17.-18. storočia. Ten pochádzal z rodinnej zbierky, ako aj z aukcií v Paríži, Miláne, Viedni a z cest po celom svete. Táto nadstandardná aktivita potvrdzuje grófovú neutíchajúcu túžbu zbierať a vlastniť veci krásne.

Skutočného znalca a milovníka umenia však odhaluje až spôsob, akým sa týmito predmetmi obklopuje. Svedčí o tom aj vyjadrenie Radisicsa, riaditeľa Umelecko-priemyselného múzea v Budapešti a znalca pálfyovských objektov v jednej osobe, ktorý tvrdil: "Ďalším takým nábytkom a obrazmi a s takým umeleckým výkonom zariadený byt už v krajinе nie je." Grófov vycibrený výkus pre harmonické zoskupovanie jednotlivých kusov a cit pre krásu línie dokazujú i fotografie, zhotovené Antalom Weinwurmom, dnes umiestnené v archíve Umelecko-priemyselného múzea v Budapešti. Sú reálnym dôkazom jeho uvážlivého prístupu v koncepcnom riešení. Jeho nadmieru premysleného vzťahového prístupu, kedy vzťah medzi stoličkou a stolom je presne daný a teda niet predmetu umiestneného náhodou. Prístup veľmi neštandardný práve v období, pre ktoré je taký príznačný eklekticismus.

Tento prístup je prítomný v celom paláci, v každej jeho miestnosti. Na prvom poschodí ich bolo zariadených osem. Obývacia miestnosť, knižnica, podlhovastá predsieň, pracovňa, spálňa, miestnosť na prezliekanie a jeden menší a jeden väčší salónik.

Stredne veľké nízkostropné miestnosti boli zväčša obložené hodvábnymi látkami, resp. tapetami. Tie vytvárali príjemné pozadie tak obrazom od talianskych, flámskych a holandských maliarov, ako aj anglickému štýlovému nábytku, či francúzskemu nábytku z čias Ľudovíta XIV. Neštandardné je už samotné zariadenie uvítacej miestnosti. Dalo by sa očakávať, že v duchu dobových zvyklostí v tej gróf sústredil svoju najreprezentatívnejšiu a najkvalitnejšiu zbierku. Tú však neumiestnil do jedného priestoru, ale jednotlivé kusy rozdelil podľa ich pôvodných funkcií po celej budove.

Na základe Radisicsovoho súpisu inventára a katalógu z roku 1920 s vyobrazením predmetov, si môžeme urobiť ucelenú predstavu o vstupnej hale, aj keď fotografia sa nedochovala. Okrem iných predmetov tam boli bronzové sochy kentaurov s gréckymi nápismi, kabinet, mahagónová presklená vitrína s porcelánom, či pôvodom francúzske, v hornej časti polkruhovo zakončené mahagónové podlahové hodiny s neskorobarokovým skriňovým podstavcom z 18. storočia.

Smerom nahor nás pozdĺž schodiska sprevádzali maľby (z praktických dôvodov veľkoplošné) od talianskych a holanských maliarov. Vedľa seba tu boli umiestnené obrazy od Boltraffia – portrét dôžu Marcantonia Trevisaniho (jediný zachovaný dôžov portrét, druhý zhorel v roku 1577 v dôžovom paláci), Tiziana, Goyu. Ďalšie skvosti maliarstva viseli v predsiene na poschodí prístupnej zo schodiska, ktorá sa spomína aj ako obývacia miestnosť. Neodmysliteľnou súčasťou tejto miestnosti bol krb s príslušenstvom – rošt na ukladanie dreva, zachytávač iskier a rôzne kutáče. Po obidvoch stranách stáli hranolové podstavce ozdobené boulleho technikou. Boli z čierneho ebenu s výzdobou z modrej korytnačkoviny a žltej medi. Podobné kusy sú v expozícii v múzeu v Louvre a v zámku vo Versailles. Ďalšími umeleckými dielami, ktoré vyšli z Boulleho dielne, situovanými v tejto miestnosti boli tzv. gueridoni z 18. storočia (francúzsky výraz pre stojan na sviečky). Súčasťou miestnosti bola i viditeľne ľažká, textilom potiahnutá sedačka s lemovkou po okrajoch a kreslo na otočných kolieskach. Celkový dojem z priestoru bol vyľahčovaný prúteným kreslom a ľahkým anglickým nábytkom. Nápadito pôsobil aj Mazarinov typ písacieho stola s obkladom inšpirovaným Bérainom. Základná hmota, charakterizovaná vypuklou zásuvkou uprostred a vydutými zásuvkami po stranách, bola nesená ôsmimi hranatými znižujúcimi sa nohami spojenými rozperami. Okrem už niekoľkých spomenutých zariadenacích predmetov a doplnkov obývacej miestnosti, spomedzi podstatne väčšieho súboru, boli najzaujímavejšimi a najvýrazovejšimi dva barokové špirálové čierne mramorové stĺpy postavené v jednej strane izby, ktoré dominovali popri krbe celému priestoru. Neboli však umelecky také hodnotné, ako skutočný skvost umiestnený v miestnosti na prezliekanie prístupnej zo spálne, mahagónová pozlátená bronzovým kovaním zdobená zásuvková skriňa. I napriek skutočnosti, že bola grófovou pýchou, bola umiestnená práve v miestnosti, ktorá bola najintímnejšou a v zásade neprístupnou.

Dôvodom bol fakt potvrdzujúci celkový zámer pri zariadení, gróf Ján Pálffy predmety umiestňoval v budove na základe ich pôvodnej funkcie. Komode (bielizníku), slúžiaci na uchovávanie bielizne, podľa týchto kritérií prislúchalo práve spomenuté miesto. Na základe štýlu a charakteru tejto komody sa zdá byť pravdivá domnienka, že pochádzala z kaštieľa Márie Antoinety v Saint-Cloud.

Ďalšou nemenej pozoruhodnou miestnosťou budovy bola knižnica prístupná z "chodby". Jej zvláštnosťou bol klenbový strop v protiklade s pomerne nízkym plochostropým zakončením ostatných miestností.. Zadná stena oproti oknám bola po celej ploche zastavaná knižnou policou. Po obvode pozdĺž stien boli rozostavané rôzne typy modernejších čalúnených stoličiek s operadlami aj bez, so sústruženými nohami. Uprostred miestnosti boli viaceré stoly slúžiace na čítanie. V plochách medzi poliami klenby boli zavesené maľby holandských maliarov, zväčša krajinky. Vzhľadom na skutočnosť, že miestnosť bola dosť hluboká a osvetľovaná len z jednej strany, obrazy boli zavesené vo svojich nárožných polohách na pánty a tým sa umožnilo "otvárať" resp. natáčať ich smerom k oknu a teda k svetelnému zdroju. Tento jednoduchý, no veľmi vtipný systém, použili aj v ostatných miestnostiach a obohatil ho ešte o nový prvok, maľbu umiestnenú v nároží. Gróf Pálffy tak zviditeľnil svoj novátoriský prístup a upútal pozornosť vnímateľa na, preňho tak príznačné, kompozične harmonicky pôsobiace koncepcné riešenia kútov.

Komora striebra, najvýznamnejšia zo štyroch, ktoré sa nachádzali i v ostatných sídlach, pozostávala zo 120 zlatníckych prác. Súčasťou tejto kolekcie boli pozlátené kalichy a poháre, anglické biele striborné stolové náčinie z 19. storočia, ktoré bolo doplnené kópiami v záujme skompletizovania zbierky. Najhodnotnejšou časťou bola kolekcia 30 tabatierok na šnupavý tabak zdobených emailom z konca 18. storočia pochádzajúcich z Paríža.

Tento zoznam je rozšírený ešte o rôzne šperky, rovnako ako je dlhší i zoznam predmetov dnes nespomenutých. A nespomenutých zostalo i niekoľko miestností: malý a veľký salónik, jedáleň, či pracovňa. Všetky sú rovnako hodnotné a všetky si zaslúžia byť spomenuté. Avšak v záujme naplnenia mojich ambícii dodať materiál umožňujúci vytvoriť si predstavu o architektonickej grandióznosti grófa Pálffyho, ostáva tento materiál v podobe, v akej bol pripravený.

Je zrejmé, že táto podoba nie je uzatvorená, rovnako ako je zrejmé, že nie je v mojom ani vo vašom záujme vtesnať do tak malého príspevku všetky dostupné informácie. Hlavne ak uvážime, že to ani nie je možné. Možné však je pomenovať zdroj a účel a tým umožniť pátrať a zodpovedať i otázku – prečo?

Materiál v tejto podobe je kompaktnou zmesou informácií získaných z prekladu textu od autorky Hildy Horváthovej a materiálu v knižnej podobe od Alexandra Keményiho. Textu, ktorý sa vo svojej vyčerpávajúcej podobe sústredí na detailný popis jednotlivých položiek – čo do tvaru, charakteru, materiálu, farby a vo väzbe na okolie a knihy – zameranej v prvom rade na mapovanie obrazovej časti mobiliáru.

A odpoveďou na otázku PREČO? – by mohla byť už spomínaná akási HISTORICKÁ VIRTUÁLNA REALITA. Nie však v myšlienkovej podobe, ale v podobe dnes už dostupnej – vo forme VIZUALIZÁCIE, ako spôsobu znovuoživenia dnes už neexistujúceho génia.

Výsledkom by bola možnosť nahliadnúť do histórie, citovo ju prežiť, pochopiť ju a následne použiť princípy pri rekonštrukcii iných dobových už neexistujúcich interiérov... A možno ju len vnímať ako určitú pomôcku budúcnosti.

Literatúra:

- Horváth, H.:Gróf Pálffy János (1829 – 1908) Pozsonyi palotájanák berendezése. In: ARS Hungarica, č.2, 1996, s.189 – 206
Keményi, A.:In Gróf Ján Pálffy ako zberateľ. In: Gróf Pálffy ako zberateľ, SNM Bojnice, 1998
Atterbury, P.: Tharp, L.: Encyklopédia starožitností, Bratislava, 1995
Forest, T.: Poznávame starožitnosti I., Bratislava 1997